

LÁSZLÓ GYULA

VÁLTOZATOK EGY TÉMÁRA*

Ezt a címet adtam a gondolatsornak, amellyel a szegedi Tanárképző Főiskola művésztanárainak kiállítását szeretném megnyitni. Később kiderül, hogy miért választottam ezt a címet.

A hat kiállító művész magatartása végigvezet minket a XX. század európai művészetének kibontakozásán, de hallatlanul érdekes nemzedékváltással: közülük az idősebbek a legmerészebbek, a fiatalabbakat pedig a természet látványa melengeti. Mindegyikük színvonalasan képviseli a benne formálódó életérzést, s ez a fontos. Menjünk végig ezeken a stációkon. Önök, akik itt Szeged büszkeségét, a Főiskola művésztanári karát ismerik, nyilván megértik s megérik az elmondottaknak művekhez és művészekhez szóló szavait. Tehát:

ELSŐ VÁLTOZAT

Kezdjük a Magna Materrel, a földanyával, vagy amint Szeged egykori garabonciás papja, Kálmány Lajos írta: ősvallásunk istenasszonyával, a Boldogasszonnyal, egyszóval az anyatermészettel. 700 év európai művészete nevelt minket arra, hogy szépségeire érzékenyek legyünk, érezzük boldognak magunkat, hogy ebbe a világba születünk, hogy bennünk is árnyalódik az alkonyatok színeváltozása, a selymes tapintású felületek gyöngéd bújócskajátéka. Szép a természet kimeríthetetlenül, azok akik áhitattal ismételtetik, mit tőle tanultak: boldog emberek, akár festők, akár szobrászok, akár természetjárók. Nem kell a belső hang bizonytalanul jelentkező fellobbanásait lesniük: állandóan eléjük tárul a természet, a táj és az ember csodás színjátéka. Milyen szép tud lenni az ember, mennyire értjük legkisebb rezdülését is, mennyire vele tudunk lenni, hiszen társunk, elődünk, utódunk, vagy az élet másik felét éli helyettünk s velünk van nő vagy férfi voltában. De erről ne többet, hiszen ez a szépségeszmény, amit gyermekkorunktól fogva természetesnek érzünk, s amiben itt Európában még benne él az archaikus görög kórék bájos mósolya s a küroszok pattanó izmú figyelme is.

MÁSODIK VÁLTOZAT

Alapja ugyancsak a természet, de más tolmácsolásban. A művek szeretnék nem pusztán tükrözni, hanem lényegét élénk vetíteni, hogy lássuk: nem a véletlenek sodrában burjánzik életünk, hanem szépséges törvények mentén alakul, amelyek még szebbek, mint a látvány és a reá terülő atmoszféra gyöngédsége. Megtartva a látvány gazdagságát, a rendet, a törvényszerű kapcsolatot keresi ez a festői magatartás, amelynek e szép kiállításon is találjuk példáját. Ha hangos töprengésre bír-nánk egy-egy ilyen módon formáló festőt, nagyjából ezt mondaná: a színeknek sajátos érzelmi jellegük van, ám a természetben a véletlenek nem mindig e szerint sodorják őket egymáshoz, az én dolgom az, hogy megőrizzem a színek tisztaságát, s úgy rendeljem őket egymás mellé, hogy egymás tüzét fokozzák, egymás erejét növeljék és harmóniájuk izgató vagy nyugtató legyen. Ez a festő — úgy véli — „segít” a természetnek, s hogy ez a segítség nyilvánvaló legyen, elhagyja a leltári aprólé-

* Megnyitóként elhangzott a szegedi Tanárképző Főiskola művésztanárainak tárlatán.

kosságot, s helyette nagy, összefogott tömbökben adja a látványt, hogy ezek egybe-
ékelődése a nagy színfoltokat, nagy tiszta formákba foglalhassa. A valóságnak ez az
„átköltött” mása néha mesehangulatot kelt.

HARMADIK VÁLTOZAT

A nagy formák megmunkálásában áthallik a szobrászat tanulsága is. A szobrász
— megtartva az emberi test szervességét — arra törekszik, hogy megmutassa: az
emberben az egyszerűség, a monumentális arányrend a szép. Az aprózódó, fodro-
zódó, töredező formák rendtelensége helyett komoly rendet teremt a szerves kap-
csolatok aláhúzásával.

NEGYEDIK VÁLTOZAT

A képzőművészetben is történtek s történnek arra kísérletek, hogy a népművé-
szet újraélésével adjanak új tartalmat a látványnak. Itt a kiállításon is látunk egy
sorozat mázas tányért, amelyek felidéznek egykor csodás szépségű népi kerámiánk
emlékét. Ez a törekvés párhuzamos az „énekítő ifjúság” mozgalommal, nem kép-
zelhető el ugyanis, hogy míg énekművészetünk életben tartja a népdalt, színskultú-
ránkból kivesszenek népünk szépségei.

ÖTÖDIK VÁLTOZAT

Hangot kap a XX. század művészetében s itt is: az újjáéledt mítosz. Az, hogy
az ember nemcsak a látványban él, hanem élete erővonalak mentén alakul, és gond-
dolkozása ezeket a hatalmas erőket — jobb híján — a maga képére és hasonlatos-
ságára képzeli el. Igaz Terentiusnak az a mondása: „nil humani a me alienum
puto”, azaz semmi emberi nem idegen tőlem, de így is fordíthatjuk a mondás lé-
nyegét: mindent csak magamon, az emberin, a humánumon keresztül tudok elkép-
zelné. A mítoszban élő ember testvére le a görög világban, a nagy világvallások
humánumban, egy leonardói mosolyban vagy akár a picassói Minotauruszban,
amelynek orrfacsaró kanszagában dústestű nők fetrengenek. Aki tagadja a mítosz
erelyét, az ember természetét tagadja. Ez éppen olyan realitás, mint a kézzelfogható
dolgok, hiszen az eszmélet állandóan a valóság felett kereng. Weöres Sándor bará-
tom, a költő, arra vágyik reménytelenül, hogy legalább egyszer olyan szint álmod-
hasson, amit még nem látott a valóságban. Nem lehet, mert képzeletünk ember-
szabású, a valóságban él, hozzánk van köve. A mítosz ennek jelbeszéde, hatalmas
erők emberszabású megelevenítése. Aggasztó azonban, hogy korunk rá tud-e han-
golódni a képes beszédre, az altudatból fakadó formai örvénylésre?

HATODIK VÁLTOZAT

Mindent a felület villózására bíz, a tartalmat csak sejteti, bújtatottan sugallja,
nem játszik szimbólumaival bújócskajátékot. Emlékszem, az egyik régésszel, aki
elégé értetlenül állt a művészi alkotások előtt, a római modern múzeumban vol-
tunk. Utána a tikkadt délben egy szökőkút medencéje mellett vártuk, hogy az alig
libbenő szellő felénk hajtsa a víz sugar finom permetét. A medence másfél araszos,
mélyében mohás kavicsok, ezüstszinű kovakövek, lengő vizinövények, meg-meg-
cikkánó aranyhalak úszkáltak, s a békés csendben a víztükkörre terülő rezgő hul-
lámháló árnyékot vetett a vízi világra. Az árnyék mozgása és a domborodó-merülő
felület lengő torzítása tündéri látvánnyá varázsolta e „mélytengeri alvilágot”. A fény-
háló remegésében új s újabb formák bontakoztak ki egymásból, s mi önfedetlen
gyönyörködtünk ebben a földi színjátékban. — „Mondd, mit akarnak ezek a mo-
dernek mázalmányaikkal, meg felragasztott rongyos zsákdarabjaikkal” — riasztott
fel kollégám kérdése. „Várj csak, hogy is kezdjem, hogy magyarázzam” — ötlött fel
bennem Kosztolányi egyik sora a „Hajnali részegség”-ből, majd hirtelen rámutattam

a víz remegő fényhálójára, s szinte csattanva mondtam: — ezt! Tehát olyan, indultal teli felületeket létrehozni, amibe ki-ki maga látja bele emlékeit, életét, vágyait s eként alkotójává is válik a nézett műnek. Ugyanaz, amit Leonardo ajánlott a nedves falak nézésével. Emlékeznek ugye: „Láttam felhőkben és falakon foltokat, amelyek szép leleményekre vezettek engem. Bár e foltokban semmi részlet nem volt lekötve, annál inkább tele voltak mozgással és mozdulatokkal.” (Trattato: 238.) Már az őseMBER is ismerte a formátlanba beelátott élet titkát: a barlangok falának hullámverésébe, elszíneződésébe, domborzatába állatokat látott bele, s ki is egészítette ezeket félelmes alakokká. A művészettel létrehozott ilyenfajta felület-játék is komoly hangot kap kiállításunkon.

Végigmentünk kiállításunk segítségével az európai művészet utolsó hatvan-hetven esztendején, de közben végigvándoroltunk emberré válásunk állandóan, minden egyénben megismétlődő ősvilágán is. Nos, hat kiállító művésznünk egyúttal tanár-ember is: micsoda remek lehetősége van a főiskolásoknak, hogy megbecsült taná-raik munkáin keresztül láthatják meg, élhetik át, hogy mindegyik magatartásban mennyi emberség, mennyi szépség van, s választhatják meg útjukat, ki-ki a maga szenvedélye és tehetsége szerint.

Nemcsak mint művészi seregszemle izgalmas ez a tárlat, hanem mint pedagó-giai teljesség, mint hallatlanul szerencsés többszólamúság, amely egymást egészíti ki harmóniává. Ez korunk csodás ajándéka, nem egyetlen szólamban szól a humá-num, hanem szinte a lehetőségek teljes skáláján szólal meg állandó alakulásban, állandó újjászülésben.

Köszönet Vinkler Lászlónak, Fischer Ernőnek, Pataj Mihálynak, Szabó Miklós-nak, hogy a síkon kibontakozó műalkotás lehetőségeinek pompás bemutatójával gazdagították Szeged műértőit, Szathmáry Györgyinek, hogy a monumentális forma-világot elhozta közénk, és Lelkes Istvánnak, hogy a népművészet ihletét képviselte. Valóban az e kiállítás lényege, mint amit címül adtam: *Téma — variációkkal*. A változatokat láttuk már, most néhány szót a témáról. A téma nagyon egyszerű, szent valami: mindössze — az ember és a világ. Hatan hatféleképpen formálták meg, más és másfajta módon tárták elénk művészi hitvallásukat, de e különbsé-geket a téma azonosságán kívül az is rokonítja, hogy mindegyikük művészi etikája makulátlan, őszintesége megnyerő.

Önököt is arra kérem, hogy ne pártosan nézzék a kiállítást, egyik vagy másik hitvallás mellé állva s a többit meg sem hallgatva, hanem figyeljék a humánium gazdagságát, örvendjenek annak, hogy emberek vagyunk, s a műveken keresztül találkozunk egymással.

HAT MŰVÉSZ EGY TEREMBEN

A felszabadulás jubileumi rendezvényei közt csendes esemény volt március vé-gén a főiskola művésztanárainak közös kiállítása. Együttes jelentkezésük meggyő-zően igazolta, hogy a jövőendő rajztanárok képzését avatott kezek irányítják. A válo-gatás alapgondolata abban sűrűsödött, hogy a látogató észlelje, milyen széles skálán mozog ennek a hattagú művészcsoporthoz az ízlése, kísérletező kedve.

A népi művészethez való kapcsolódást *Lelkes István* kerámiái jelezték, rajtuk a Vásárhelyről ideszármazott művész a figurális díszítés néhány lehetőségét próbálta végig, a jellegzetes madaras motívum és az új formák és színek kombinációival kísérletezett.

Szathmáry Györgyi szobortanulmányai azt hangsúlyozták, hogy a kész alkotásig hogyan küzd meg a művész a témával, az anyaggal. Rajzokon választja ki a ter-vezett mozdulatot, agyagba mintázza, és csak azután kapja meg végleges formáját.

Kodály Zoltán emlékére készített kis szobra nem az arcon, hanem a nőalak melázó, átszellemült tartásával ragadta meg a zene hatását.

Szabó Miklós képein a tájak változatos látványa villant fel. Munkáinak kompozícióját a táji elemek architektonikus, erőteljes megragadása jellemezte. A szántóföldek sávjai, a házfalak és tetők egymást metsző síkok mértani rendű találkozásaként hatottak.

Cs. *Pataj Mihály* egy téma megfestésének lehetőségeit mutatta meg, alföldi tanyákat láttunk ismerős közelségben. A széles alapú képeken aranybarnán nyújtózik a föld, fehéren villan a tanyafal, kéken fénylik az ég. Az e tájon jártas néző a maga élményeire ismert a festői világban.

Fischer Ernő a kollázstechnika alkalmazásának módját mutatta meg az elvont ábrázolásban (Kompozíció I–II.), a hagyományos téma új megoldásában (Virágcsendélet, Vitorlások). Sajátos történeti hangulatot idézett a Kódexlap és az Árpád-házi királyok. Az utóbbi különösen szellemesen-ironikusan nyúlt a román stílus emberábrázolásához.

Vinkler László képei miniatűr stílustörténeti stúdiumot alkottak. A Szeminárium világosan fogalmazott alakjai a közérthetőség, a realizmus ízlését képviselték, Tizian-parafrazisai a tudós festő tanulmányait idézték, a technikai biztonságot a kiállított női portré tanúsította. Rembrandt-téma fekete-fehér látomásos átfestése volt a Prokrasztész doktor anatómiája. Az Éjszaka viszont azt példázta, hogyan lehet különböző anyagokat, hamut és üvegcserepet adott helyen funkcionálisan felhasználni.

A kamarakiállítás arra vállalkozott, hogy dokumentálja: egymástól különböző egyéniségek hogyan alkothatnak „közös művet”. Újból figyelmeztetett arra, hogy nincs egyetlen és kizárólagos látás, hogy a legkülönbözőbb stílusok és eljárások hasznosan találkozhatnak, hiszen csak együtt fejezik ki látható világunk gazdagságát.

K. J.

SZÍNHÁZ

MOCSÁR GÁBOR: MINDENKI VÁROSA

A SZEGEDI NEMZETI SZÍNHÁZ
ŐSBEMUTATÓJA

Szokatlan helyzet. A recenzió előtt be kell jelentenem teljes alkalmatlanságot. A kritikus feladat tárgyilagosságra kötelez, én azonban elfogult vagyok. Több szempontból is.

Elfogult vagyok mindenekelőtt a szerző iránt. Nemcsak barátságból, nem azért, mert egy városban élünk, nem azért, mert ismerem műhelygondjait. Azért, mert Mocsár Gábor sajátos, érdekes, a magyar irodalomban nagy múltú írótypus egyik legjobb élő képviselője. Mocsár a hazai valóság szerelmese, a tények megszállottja, olyan felfedező és útleíró, aki itthon fedezi föl a maga Indiáját, olyan útleíró, aki hazai tájat járva be rádöbent szegénységünkre és gazdagságunkra, tájaink szépségére, múltunk értelmére és jövőnk lehetőségeire. Másként gondolkodom irodalom